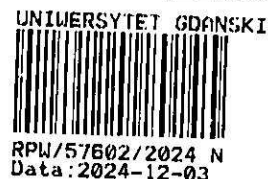

dr hab. Barbara Kos, prof. UE
Katedra Transportu
Uniwersytet Ekonomiczny
w Katowicach

Katowice 29.11.2024 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Beaty Joanny Chmiel
pt. „*Zrównoważony rozwój miast jako kluczowy czynnik poprawy jakości życia
mieszkańców*”

napisanej pod kierunkiem

Promotora dr hab. Barbary Pawłowskiej, profesor UG
i Promotora pomocniczego dr Agnieszki Szmelter-Jarosz
w dyscyplinie Ekonomia i Finanse na Uniwersytecie Gdańskim

1. Uwagi wstępne

Podstawę formalną sporządzenia recenzji stanowi pismo Przewodniczącego Rady Dyscypliny Ekonomia i finanse dr hab. Przemysława Borkowskiego, profesora Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 19 września 2024 roku o wyznaczeniu mnie na recenzenta wskazanej rozprawy.

W trakcie przygotowywania recenzji pracy doktorskiej mgr Beaty Joanna Chmiel, zostały zastosowane następujące kryteria oceny:

- trafność wyboru obszaru, przedmiotu badań i tematu rozprawy,
- oryginalność hipotez naukowych, struktura rozprawy,
- przydatność praktyczna rozprawy,
- stopień realizacji założonego celu badawczego,
- skala uwag metodycznych i formalnych,
- wnioski końcowe.

Recenzowana praca doktorska jest bardzo obszerna, liczy 290 stron, w tym 1 strona oświadczeń, 4 strony streszczenia w języku polskim i angielskim, 27 stron bibliografii, 5 stron obejmujących spis tabel i spis rysunków oraz 23 strony zawierające 7 załączników. Wykazana w pracy literatura obejmuje 68 pozycji zwartych, 207 artykułów naukowych, 31 dokumentów, raportów i aktów prawnych oraz 69 źródeł internetowych co daje łącznie 375 pozycji. Ponad

dwie trzecie wykazanych pozycji bibliografii opublikowana została po 2010 roku co daje podstawę do stwierdzenia, że Autorka posługuje się obszerną i aktualną literaturą.

2. Trafność wyboru obszaru, tematu rozprawy i przedmiotu badań

Współczesne obszary zurbanizowane to najczęściej wielomilionowe miasta, aglomeracje i metropolie, charakteryzujące się dużą koncentracją ludności i aktywności społeczno-gospodarczej. Rozwój miast ma swoją długą historią, w której istotną rolę odegrały różne czynniki m.in. takie jak: geograficzne (dogodna lokalizacja), gospodarcze (działalność przemysłowa i usługowa), polityczne (centra władzy), religijne (miejsca kultu religijnego), społeczne i kulturowe. Miasta różnią się od siebie występującymi problemami i oczekiwaniami mieszkańców oraz mają odmienne uwarunkowania i możliwości rozwoju ze względu na spełniane funkcje. Do podstawnych problemów obszarów miejskich zaliczyć można: zanieczyszczenie środowiska naturalnego (nadmierna emisja pyłów, gazów cieplarnianych, hałasu oraz ścieków), produkcja ogromnych ilości odpadów komunalnych i przemysłowych oraz problemy z ich składowaniem, wzrost kosztów funkcjonowania transportu publicznego i budownictwa mieszkaniowego, przeciążenie infrastruktury transportowej i wydłużenie czasu dojazdu ludności do pracy, korki (kongestia) na drogach dojazdowych, brak miejsc parkingowych i postojowych, niekontrolowany a tym samym niezrównoważony rozwój, zmniejszenie poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców, wzrost przestępczości, nasilenie się patologii społecznych, wzrost agresji i napięć społecznych, imigranci, nierówności społeczno-gospodarcze, deficyty wody, problemy zdrowotne itp. W miarę jak świat nadal się urbanizuje, zrównoważony rozwój w coraz większym stopniu zależy od skutecznego zarządzania rozwojem miast. Często za zrównoważane miasto uważa się takie, w którym potrzeby mieszkańców są zaspokajane bez zmniejszania możliwości konsumpcyjnych przyszłych mieszkańców. Wiele krajów stanie zapewne przed wyzwaniem w zakresie zaspokajania potrzeb rosnącej populacji miast, w tym w zakresie mieszkalnictwa, transportu, systemów energetycznych i innej infrastruktury, a także zatrudnienia i podstawowych usług, takich jak edukacja i opieka zdrowotna. Potrzebne są zatem zintegrowane polityki mające na celu poprawę życia mieszkańców miast w oparciu o istniejące już powiązania gospodarcze, społeczne i środowiskowe. Aby zapewnić, że korzyści z urbanizacji są w pełni wspólne i sprzyjają włączeniu społecznemu, polityki zarządzania rozwojem miast muszą zapewnić wszystkim dostęp do infrastruktury i usług socjalnych, koncentrując się na potrzebach mieszkańców miast szczególnie wrażliwych z punktu widzenia mieszkalnictwa, edukacji, opieki zdrowotnej, godnej pracy i bezpiecznego

środowiska. Żywiolowy rozwój miast musi ustąpić podejściu zrównoważonemu, gdzie dostępność zasobów jest ograniczeniem różnych aktywności. W szczególności chodzi o zasoby środowiska naturalnego. W metropoliach ze względu na ich wielkość i złożoność kwestia zrównoważonego rozwoju nabiera priorytetowego znaczenia. Obok zmian demograficznych związanych z procesami urbanizacyjnymi istotnym trendem jest proces starzenia się społeczeństw zwłaszcza krajów europejskich. Te mega trendy będą wyznaczały nowe wymagania i oczekiwania ludności obszarów zurbanizowanych co do warunków i jakości życia. Jakość życia jest przedmiotem zainteresowania wielu badaczy z różnych dyscyplin naukowych. To koncepcja, która zainspirowała wiele badań w ostatnich dziesięcioleciach i ugruntowała silną pozycję w programach lokalnych, krajowych i międzynarodowych. Wypracowano wiele różnych koncepcji miast mających na celu stworzenie odpowiednich warunków życia mieszkańców. Ich implementacja w praktyce przynosiła zróżnicowane efekty. Dlatego istotnym obszarem badawczym jest rozpoznanie i opracowanie możliwości wdrożenia zasad zrównoważonego rozwoju w oparciu o wybraną koncepcję z uwzględnieniem istniejących uwarunkowań społeczno-gospodarczych, prawnych i finansowych obszaru miejskiego.

W związku z tym można stwierdzić, że obszar badań w ocenianej dysertacji został dobrany prawidłowo – dotyczy wdrożenia zasad zrównoważonego rozwoju z wykorzystaniem modelu opartego o ekonomię obwarzanka – model zastosowany w Amsterdamie. Autorka postanowiła zestawić dwa zagadnienia: zrównoważony rozwój miast i poziom jakości życia. Temat rozprawy został właściwie sformułowany. Jest aktualny i interesujący zarówno z punktu widzenia teoretycznego jak i utylitarnego zwłaszcza w kontekście dążenia do zrównoważonego rozwoju miast oraz odpowiedniej jakości życia mieszkańców.

Recenzowana rozprawa doktorska mgr Beaty Joanny Chmiel wychodzi naprzeciw tym praktycznym i teoretycznym potrzebom. Autorka decydując się na wybór tematu dysertacji wśród wielu przesłanek merytorycznych i pragmatycznych za szczególnie ważne uznała że:

- w publikacjach naukowych pojęcie zrównoważonego rozwoju często nie jest traktowane w sposób systemowy, a raczej jako kategoria dobrze poznana w konkretnych dyscyplinach. Jest to założenie błędne, gdyż podejście do zrównoważonego rozwoju powinno być interdyscyplinarne,
- jednym z narzędzi wdrażania założeń idei zrównoważonego rozwoju w miastach jest model oparty o ekonomię obwarzanka, który z powodzeniem jest implementowany w miastach europejskich i amerykańskich, m.in. w Amsterdamie, Barcelonie czy Portland. W Polsce ekonomia obwarzanka nie jest dobrze znana. Odnosi się do

nowego paradygmatu rozwoju społeczno-ekonomicznego (postwzrostu i de-wzrostu). Stanowi uporządkowaną metodycznie ścieżkę wdrażania zrównoważonego rozwoju, która jednak wymaga dostosowania do polskich uwarunkowań,

- od wielu lat interesuje się tematyką rozwoju miast i zrównoważonego rozwoju, a także uczestniczy w projektach badawczych związanych z tą tematyką.

W świetle powyższych uwarunkowań wybór przez Autorkę przedmiotu badań, definiowanego jako „praktyczne wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju z wykorzystaniem modelu opartego o ekonomię obwarzanka” należy uznać w pełni za uzasadniony. Wskazany cel badań realizowanych w ramach rozprawy jako opracowanie modelu wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju w oparciu o model zastosowany w Amsterdamie, uwzględniając w tym zakresie również doświadczenia innych miast europejskich jest ważny i interesujący z punktu widzenia możliwości jego implementacji w analizowanym w dysertacji mieście oraz możliwości wykorzystania dla innych miast.

Autorka jako cel główny rozprawy określiła „dostarczenie kompleksowego pakietu narzędzi dla miasta Gdańska, który będzie mógł być replikowany w innych polskich miastach”. Cel główny pracy został wsparty celami szczegółowymi, które podzielono na teoretyczne, metodologiczne i aplikacyjne. Do celów teoretycznych zaliczono:

1. Zidentyfikowanie wyzwań rozwojowych miast w ujęciu globalnym i europejskim w oparciu o dane statystyczne i przegląd literatury przedmiotu.
2. Doprecyzowanie definiowania zrównoważonego rozwoju w kontekście miasta oraz określenie elementów zrównoważonego miasta na podstawie analizy dokumentów strategicznych na poziomie Unii Europejskiej i przeglądu literatury przedmiotu.
3. Zidentyfikowanie modeli zarządzania miastem, ich charakterystyk oraz mocnych i słabych stron.

Jako cele metodologiczne wskazano:

1. Zbadanie wpływu partycypacji społecznej na jakość życia i wdrażanie zrównoważonego rozwoju poprzez zbudowanie modelu partycypacji na poziomie lokalnym, wykorzystując do tego metody ilościowe (badanie ankietowe) i wsparcie ich metodami jakościowymi (indywidualnymi wywiadami pogłębionymi, analizą literatury przedmiotu).
2. Określenie czynników oddziałujących na jakość miejsca zamieszkania jako istotnego elementu jakości życia w miastach, wykorzystując metody ilościowe (badanie ankietowe) i jakościowe (indywidualne wywiady pogłębione, obserwacja uczestnicząca i nieuczestnicząca).

Natomiast jako cele aplikacyjne wskazano:

1. Sporządzenie zbioru rekomendacji dla władz miejskich w Gdańsku dotyczących implementacji zasad zrównoważonego rozwoju z wykorzystaniem doświadczeń Amsterdamu, w tym mapy drogowej wdrażania tych założeń w mieście.
2. Zidentyfikowanie czynników wpływających na poziom partycypacji społecznej mieszkańców.
3. Przeanalizowanie uwarunkowań przenoszalności modelu ekonomii obwarzanka na podstawie studium przypadku Amsterdamu.

Jak podkreśliła Autorka „cele teoretyczne, metodologiczne i aplikacyjne wynikają z głównego pytania badawczego: w jaki sposób miasta mogą zoptymalizować proces wdrażania zrównoważonego rozwoju i jak to wpływa na postrzeganą jakość życia mieszkańców miast?” Autorka wskazała również szczegółowe pytania badawcze:

1. W jaki sposób współczesne zagrożenia związane ze zmianami klimatycznymi, migracją czy kurczeniem się zasobów naturalnych oddziałują na rozwój miast?
2. Jaka rolę pełnią władze lokalne w implementowaniu założeń idei zrównoważonego rozwoju?
3. Jakich narzędzi i zasobów potrzebują władze lokalne w procesie tworzenia i implementacji strategii rozwoju w oparciu o ideę zrównoważonego rozwoju?
4. Jakich narzędzi potrzebują interesariusze (władze lokalne, NGO, lokalni liderzy) do tego, by móc wdrażać i wspierać implementację rozwoju opartą o założenia idei zrównoważonego rozwoju?

Tak zdefiniowany zakres pracy, w kontekście przedstawionego celu pracy należy uznać za prawidłowy.

3. *Oryginalność hipotez naukowych, złożoność celów badawczych, struktura rozprawy*

W oparciu o wnikliwe i wszechstronne studia literaturowe oraz badania empiryczne Autorka podjęła próbę przygotowania modelu wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju dla miasta Gdańska opartego o ekonomię obwarzanka. Na podstawie przyjętego głównego założenia badawczego Autorka sformułowała główną hipotezę badawczą: „udział różnych grup interesariuszy wspiera wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju w miastach i prowadzi do podniesienia jakości życia ich mieszkańców”. Autorka sformułowała również następujące hipotezy szczegółowe:

H1: Problemy współczesnych miast potęgują wyzwania związane z kształtowaniem poziomu jakości życia.

H2: Miasta pełnią istotną rolę we wdrażaniu zasad zrównoważonego rozwoju.

H3: Skonkretyzowanie założeń zrównoważonego rozwoju w strategii rozwoju miasta ułatwia ich wdrożenie w życie oraz umożliwia ewaluację w oparciu o konkretne mierniki.

H4: Partycypacja społeczna odgrywa szczególną rolę w budowaniu nowej wizji miasta jako miejsca dobrego do życia.

H5: Dobór odpowiednich narzędzi i instrumentów umożliwia skierowanie miasta na zrównoważoną ścieżkę rozwoju.

Przebieg procesu badawczego obejmował następujące etapy odpowiadające rozdziałom pracy: badanie dokumentów pobranych z oficjalnych stron miast, raportów i analiza statystyki publicznej, przegląd literatury przedmiotu dotyczącej koncepcji rozwoju miast, zrównoważonego rozwoju, dokumentów unijnych oraz badanie dokumentów pobranych z oficjalnych stron internetowych miast i raportów, przegląd literatury przedmiotu dotyczącej modeli zarządzania miastem oraz badanie ankietowe wybranych polskich miast dotyczące strategii rozwoju i wywiady pogłębione z przedstawicielami wybranych polskich miast, case study wdrażania zrównoważonego rozwoju z wykorzystaniem modelu obwarzanka w Amsterdamie, badanie ankietowe mieszkańców Gdańska dotyczące jakości życia i partycypacji, wywiady pogłębione z przedstawicielami jednostek miejskich w Gdańsku oraz NGO oraz badanie ankietowe przedstawicieli władz miasta Gdańska dotyczące jakości życia i modelu zarządzania, w konsekwencji prowadząc do opracowania rekomendacji dla Gdańska w zakresie wdrażania zrównoważonego rozwoju.

Analiza treści hipotez oraz celów pracy, ich odniesienie do dalszych wywodów w pracy, zakres wykorzystanych metod badawczych daje podstawy do pozytywnej oceny warsztatu naukowego Doktorantki jako właściwie ukształtowanego.

Realizacja celów rozprawy oraz weryfikacja przyjętych hipotez badawczych nastąpiła w toku rozważań zaprezentowanych w pięciu rozdziałach, poprzedzonych wstępem oraz w zakończeniu podsumowujących rezultaty badań. Konstrukcja pracy jest spójna i logiczna o wyraźnie zarysowanej tematyce. Treść rozdziałów jest powiązana z tytułem pracy i stanowi konsekwentne rozwinięcie założonych wyzwań badawczych. Rzeczowy układ pracy charakteryzuje się spójnością i logiczną sekwencją myślową poszczególnych jej części.

Na podstawie przyjętych celów pracy oraz hipotez badawczych można stwierdzić, że w pracy podjęto interesujące i mało jeszcze zbadane w Polsce zagadnienie modelu obwarzanka.

Rozdział pierwszy zatytułowany „Wyzwania współczesnych miast jako katalizator ich dalszego rozwoju” ma charakter wprowadzający w całość obszaru badawczego Autorki. W rozdziale tym na podstawie szczegółowego przeglądu literatury polskiej i zagranicznej obejmującej tematykę funkcjonowania współczesnych miast oraz analizy danych statystycznych Autorka zidentyfikowała podstawowe problemy i wyzwania współczesnych miast. W szczególności dokonała analizy przemian demograficznych społeczeństwa europejskiego z uwzględnieniem przemian społecznych i kulturowych, wskazując na zmiany struktury wiekowej oraz prognozę na 2050 rok. Problematykę stwarzającego się społeczeństwa odniosła także do wymiaru globalnego. Zwróciła również uwagę na zamiany demograficzne wywołane procesem migracji. Następnie szczegółowo przedstawiła uwarunkowania urbanizacji w Europie w kontekście przemian społeczno-gospodarczych, zwracając uwagę na zjawisko rozlewania się miast z uwzględnieniem efektów środowiskowych, społecznych i administracyjnych. Przedstawienie specyfiki ośrodków miejskich w kontekście globalnym i europejskim umożliwiło zidentyfikowanie współczesnych wyzwań w obszarze społecznym, środowiskowym, polityki miejskiej oraz dla logistyki miasta. Autorka dokonała również wyodrębnienia różnych grup interesariuszy miasta, analizując funkcje oraz oddziaływanie miasta na podmioty i osoby. Rozdział kończą rozważania dotyczące analizy wymiarów społeczno-ekonomicznych dobrostanu i wskaźników jakości życia w mieście. Obszerna treść rozdziału pierwszego stanowi dobrą podbudowę teoretyczną dla dalszych rozważań.

W rozdziale drugim pt.: „Idea zrównoważonego rozwoju jako główny kierunek rozwoju miast” w pierwszym podrozdziale przedstawiono koncepcję zrównoważonego rozwoju miast na podstawie literatury i dokumentów strategicznych. Przedstawiono działania na forum międzynarodowym od lat 70. XX wieku pod patronatem ONZ, początkowo związane w problematyką ochrony środowiska a następnie zmian klimatycznych oraz zaprezentowano przyjmowane kolejno dokumenty jako wynik międzynarodowych uzgodnień. Na podstawie analizy literatury przedmiotu oraz dokumentów strategicznych obowiązujących w Unii Europejskiej dokonano analizy założeń idei zrównoważonego rozwoju wskazując jej główne aspekty – wymiar społeczny, wymiar gospodarczy, wymiar środowiskowy, wymiar instytucjonalno-prawny, wymiar etyczno-moralny oraz odporność na zmiany. Przeanalizowano także koncepcje rozwoju miast, które odwołują się pośrednio lub bezpośrednio do zrównoważonego rozwoju, dzięki czemu możliwe było skategoryzowanie tych koncepcji. Jako mankament należy wskazać nie w pełni czytelny rysunek 28 na stronie 83. Na rysunku brak co drugiej koncepcji miasta, dla której podana jest określona wartość.

W opisie pod rysunkiem przywołane jest miasto odporne z liczbą 15 wskazań w publikacjach a na wykresie na rysunku 28 brak takiego określenia miasta. Przeprowadzona analiza dała również podstawę do zidentyfikowania elementów opisujących zrównoważone miasto i wskazania modelu wdrażania zrównoważonego rozwoju w oparciu o jakość życia. Celem podjętych analiz było wskazanie umiejscowienia idei zrównoważonego rozwoju w dokumentach strategicznych, w szczególności w strategiach rozwoju miast. Ich efektem było przygotowanie schematu oceny zrównoważenia miasta w oparciu o pięć poziomów, który może być pomocnym narzędziem dla władz miejskich do przeprowadzenia oceny poziomu zrównoważenia miasta. Przeprowadzone analizy umożliwiły systemowe ujęcie idei zrównoważonego rozwoju, co stanowi istotny element procesu planowania wdrażania zasad tej koncepcji w mieście. W treści rozdziału Autorka odniosła się także do koncepcji ładu zintegrowanego. Obszerna treść rozdziału drugiego stanowi dobre dopełnienie rozdziału pierwszego jako podstawy rozważań badawczych.

W rozdziale trzecim pt.: „Rola władz lokalnych w kształtowaniu zmian w mieście” w pierwszej kolejności dokonano identyfikacji i charakterystyki wybranych modeli zarządzania miastem zwracając uwagę na ich wady i zalety. Następnie zaproponowano rekomendacje dotyczące optymalizacji modelu zarządzania miastem. Przedstawione rekomendacje mogą być użyteczne dla władz miejskich w zakresie usprawnienia procesów związanych z zarządzaniem miastem. Zwrócono uwagę, że wybór odpowiedniego, a więc dostosowanego do uwarunkowań danego miasta, modelu zarządzania może istotnie wpłynąć na przebieg procesu wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju. W drugim podrozdziale na podstawie analizy literatury przedstawiono problematykę przenoszalności dobrych praktyk pomiędzy miastami. Wskazano elementy skutecznej przenoszalności rozwiązań oraz zwrócono uwagę także na bariery przenoszenia rozwiązań. Dokonana analiza wskazała na istotną rolę interesariuszy w tym procesie oraz komunikacji i dialogu. Kolejny podrozdział dotyczył roli partycypacji społecznej w kreowaniu rozwoju miasta. Między innymi wskazano zasady prowadzenia procesów partycypacyjnych wynikające z regulacji prawnych oraz ogólne zasady prowadzenia konsultacji społecznych. Na przykładzie miasta Gdańska wskazano instrumenty i narzędzia partycypacji. W prezentowanym rysunku 43 na stronie 138 wkraśl się błąd w kole narzędzia „Cześć – program dla Imigrantów i Imigrantów”, w kole instrumenty jest poprawnie Imigrantów i Imigrantek. Podobnie drobny błąd znalazł się na stronie 139 w przypisie 277 dotyczący stron zamieszczenia tabeli 1, są to strony 58-59. W treści podrozdziału Autorka odwołała się także do badań przeprowadzonych przez zagranicznych badaczy wykorzystujących różne indeksy partycypacji, demokracji,

transparentności samorządów itp. Kolejno Autorka zbadała czynniki wpływające na poziom partycypacji na poziomie lokalnym. W tym celu wykorzystano indeks partycypacji na poziomie lokalnym (IPL), który zbudowano na podstawie indeksu demokracji Tatu Vanhanena. Zbudowanie indeksu wymagało przeprowadzenia badania ankietowego z wykorzystaniem kwestionariusza z doбором celowym próby badawczej (na podstawie obecności miast w rankingach dotyczących zrównoważonego rozwoju), a następnie modelowania ekonometrycznego i wnioskowania indukcyjnego. W badaniu ankietowym przeprowadzonym w okresie 01.08-30.09.2023 r. techniką CAWI. udział wzięły 33 polskie miasta (łącznie kwestionariusz został przesłany do 67 urzędów miejskich). Celem badania była ocena wpływu konkretnych zmiennych na poziom partycypacji społecznej w mieście (na poziomie lokalnym). Zaproponowany indeks nie wyjaśniał badanych zależności. Powstaje zatem wątpliwość co do prezentacji tego zakresu badań w pracy, która i tak jest dość obszerna. Uzupełniająco względem badań ankietowych przeprowadzono indywidualne wywiady pogłębione z przedstawicielami wybranych polskich miast (w okresie 01.02 - 31.03.2024 r.). Celem badania było zidentyfikowanie wyzwań i barier wdrażania zrównoważonego rozwoju oraz określenie poziomu partycypacji społecznej, a także zidentyfikowanie istotnych elementów strategii rozwoju. Przeprowadzone wywiady pogłębione pozwoliły na zidentyfikowanie barier wdrażania zrównoważonego rozwoju w miastach oraz roli partycypacji społecznej.

Rozdział czwarty zatytułowany „Implementacja koncepcji zrównoważonego rozwoju na przykładzie Amsterdamu” przedstawia zastosowanie ekonomii obwarzanka w planowaniu zrównoważonego rozwoju w mieście, charakteryzując model ekonomii obwarzanka (również graficznie na rysunku 46 na stronie 157) oraz schemat implementacji ekonomii obwarzanka. Jak podkreśliła Autorka ekonomia obwarzanka stanowi nowatorski sposób myślenia o rozwoju w XXI wieku. Następnie dokonano analizy przypadku wdrożenia modelu ekonomii obwarzanka w Amsterdamie, co pozwoliło Autorce na prześledzenie procesu wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju z wykorzystaniem koncepcji tego modelu oraz zidentyfikowanie kluczowych czynników, które przesądziły o powodzeniu wdrożenia modelu w tym mieście. Przedstawiono także narzędzia partycypacji społecznej, które wykorzystano w Amsterdamie w trakcie przygotowania i implementowania modelu ekonomii obwarzanka. Zebrane podczas analizy wnioski posłużyły do stworzenia mapy drogowej, w której przedstawiono proces implementacji modelu opartego na ekonomii obwarzanka w Amsterdamie. Ten rozdział jest szczególnie istotny w strukturze dysertacji, ponieważ dał podstawy do przeprowadzenia

odpowiednich badań dla potrzeb opracowania rekomendacji dla Gdańska w zakresie wdrażania zrównoważonego rozwoju w oparciu o założenia ekonomii obwarzanka.

W rozdziale piątym pt.: „Kształtowanie zrównoważonego rozwoju miasta w oparciu o założenia ekonomii obwarzanka na przykładzie Gdańska” zgodnie z jego tytułem w pierwszej kolejności skupiono się na identyfikacji wyzwań zarządzania miastem Gdańskiem na podstawie dokumentów strategicznych odwołujących się przede wszystkim do obszarów: polityki społecznej, mobilności, rozwoju, ochrony środowiska i zagospodarowania przestrzennego. Zbadano lokalne uwarunkowania miasta – problemy, wyzwania i potencjał rozwojowy. Analizując liczby mieszkańców w dzielnicach Gdańska w poszczególnych latach (rysunek 51 na stronie 175) szkoda, że prezentujący to wykres wskazuje co drugą nazwę dzielnicy czyniąc wykres nie w pełni czytelny. Zidentyfikowano zarówno problemy w obszarze zarządzania miastem, jak i jakości życia mieszkańców. Wykorzystano do tego celu metodę badania ankietowego z wykorzystaniem kwestionariusza, który został skierowany do dwóch grup interesariuszy: przedstawicieli jednostek miejskich i mieszkańców. Badanie ankietowe mieszkańców zostało przeprowadzone w okresie 19.07-30.11.2023 r. z wykorzystaniem metody kuli śnieżnej. Drugi z kwestionariuszy rozesłany został do konkretnych instytucji publicznych: Urzędu Miasta i jednostek pomocniczych. Badanie realizowano w okresie 20.07-31.08.2023 r. Szkoda, że we wskazaniu podmiotów do których został on skierowany (wymienionych na stronie 184) brak jest Rady Miasta, która jest wskazana w tabeli 21 (strona 184) jako jednostka z której otrzymano odpowiedzi. Badanie ankietowe mieszkańców pomogło zidentyfikować najważniejsze wyzwania Gdańska oraz czynniki wpływające na poziom zadowolenia z miejsca zamieszkania, który jest elementem jakości życia mieszkańców. Mankamentem jest niezgodność tekstu głównego pracy (strona 186) z tekstem przypisu (337) jeżeli chodzi o wskazanie skali – zdecydowanie istotne i istotne (brak bardzo istotne) a w przypisie – ważny, bardzo ważny, zdecydowanie ważny, co pojawia się w główce tabeli 22 w ostatniej kolumnie na stronie 186-187. Zbudowano indeks zadowolenia z miejsca zamieszkania na podstawie analizy czynnikowej, wskazując na wagi poszczególnych czynników. Indeks miał na celu sprawdzenie, czy i w jakim stopniu partycypacja lokalna wpływa na zadowolenie z miejsca zamieszkania. Natomiast badanie przedstawicieli jednostek miejskich umożliwiło zidentyfikowanie wyzwań oraz problemów związanych z zarządzaniem miastem. Zidentyfikowane problemy miasta dotyczyły kwestii rozwoju społecznego i niskiej jakości życia, niskiej jakości transportu publicznego i nadmiernej liczby samochodów, zanieczyszczenia środowiska oraz niskiego poziomu partycypacji społecznej. Dlatego w dalszej części rozdziału skupiono uwagę na władzach

miejskich oraz jednostkach pomocniczych. Na podstawie danych zebranych w badaniu ankietowym zbudowano model, w którym szukano odpowiedzi na pytanie o czynniki warunkujące zaangażowanie w procesach partycypacyjnych. W tym celu wykorzystano analizę czynnikową oraz ogólne modele liniowe GLM. Wykorzystano również indywidualne wywiady pogłębione z przedstawicielami jednostek miejskich i NGO w Gdańsku (w okresie 01.02. – 18.03.2024 r.), celem pogłębienia analizy przypadku Gdańska o szczegółowe wnioski dotyczące partycypacji społecznej. Łącznie przeprowadzono 11 wywiadów. Dokonano również analizy SWOT dla procesów partycypacji w Gdańsku. Na podstawie analizy studium przypadku Amsterdamu, przeprowadzonych wywiadów pogłębionych z przedstawicielami różnych jednostek miejskich i organizacji pozarządowych oraz przeprowadzonych badań ankietowych Autorka sformułowała zbiór rekomendacji (opartych na trzech kluczowych obszarach – organizacji, administracji i edukacji), które pozwolą na zainicjowanie procesu wdrażania zrównoważonego rozwoju w Gdańsku poprzez poprawę konkretnych obszarów realizowania procesów partycypacji. Ostatnia część rozdziału prezentuje konkretne działania związane z implementacją modelu obwarzanka w Gdańsku. Przedstawiono mapę wdrażania zrównoważonego rozwoju z wykorzystaniem modelu obwarzanka w Gdańsku wraz ze schematem wdrażania tego modelu. Na wykresie Gantta przedstawiono działania w pięciu obszarach wdrożenia modelu obwarzanka w Gdańsku wraz z czasem niezbędnym do jego zrealizowania (60 miesięcy). Wskazano także obszary niezbędnych zmian dla wdrożenia zrównoważonego rozwoju w Gdańsku.

Z uznaniem należy odnieść się do zakresu badań zrealizowanych przez Autorkę i zgromadzonych wyników badań. Badania ankietowe, wywiady pogłębione i zbudowane na ich podstawie indeksy pozwoliły na wyciągnięcie wniosków dotyczących roli partycypacji społecznej w procesie wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju, przyczyniając się tym samym do wypracowania nowych standardów implementowania zrównoważonego rozwoju w polskich miastach. Bazując na zaproponowanych rekomendacjach dla Gdańska, władze innych miast może będą mogły wykorzystać gdański model w swoich działaniach na rzecz zrównoważonego rozwoju.

W zakończeniu rozprawy Doktorantka podsumowuje zamierzone i osiągnięte wyniki badawcze, które stanowią główną część wniosków końcowych.

Oceniając całościowo układ pracy stwierdzam jego poprawność i odpowiednie dostosowanie do celów pracy i przyjętych hipotez badawczych. Zastosowany układ pracy pozwolił Autorce na przedstawienie rozważań w sposób merytorycznie poprawny i dał możliwość zrealizowania celów pracy i weryfikacji hipotez badawczych.

4. Przydatność praktyczna pracy

Recenzowana rozprawa ma przede wszystkim charakter poznawczy i aplikacyjny. Przedmiotem badań było wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju z wykorzystaniem modelu opartego o ekonomię obwarzanka, a celem badania było dostarczenie kompleksowego pakietu narzędzi, które będą mogły być replikowane w innych polskich miastach. Przedstawione w dysertacji rekomendacje oraz mapa drogowa i schemat wdrażania założeń zrównoważonego rozwoju dla Gdańska są dostosowane do jego specyficznych uwarunkowań, jednak podkreślić należy, że polskie miasta są do siebie podobne w wybranych obszarach, do których zaliczyć można m.in. obszar partycypacji społecznej, obszar rozwoju przestrzennego (procesy suburbanizacji) czy też obszar rozwoju cyfrowego. Stąd zbiór rekomendacji może być użyteczny dla władz lokalnych innych polskich miast.

Są to konkretne walory użyteczne recenzowanej pracy w odniesieniu do implementacji zasad zrównoważonego rozwoju w oparciu o model ekonomii obwarzanka.

5. Stopień realizacji założonego celu badawczego

Oceniając podjęty przez Autorkę problem badawczy i cały przebieg procesu badawczego, można stwierdzić, że Autorka wykazała się odpowiednią wiedzą w zakresie badanej problematyki, znajomością terminologii naukowej, umiejętnością doboru metod badawczych, samodzielnego formułowania i rozwiązywania problemów badawczych oraz logicznego wnioskowania. Doktorantka swobodnie porusza się w obszarze teoretyczno-metodycznym badanej problematyki. Zrealizowane badania naukowe oraz wykorzystane metody badawcze należy ocenić pozytywnie jako te, które w umożliwiły Autorce zrealizowanie celów pracy i weryfikację hipotez badawczych. Recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalne studium badawcze posiadające użyteczność zarówno metodyczną, poznawczą jak i aplikacyjną.

6. Uwagi szczegółowe

Należy podkreślić, że recenzowana praca doktorska została przez Doktorantkę przygotowana starannie (między innymi walory estetyczne graficznej i tabelarycznej prezentacji danych), zgodnie z zasadami pisania tekstów naukowych i ich redakcji. Jednakże Autorka nie ustrzegła się drobnych usterek formalnych. Do drobnych błędów formalnych należy zaliczyć nieliczne uchybienia redakcyjne. Jako przykłady można wskazać podwójne odsyłacze do przypisów dolnych, błędny rok w dacie dostępu, drobne błędy literowe czy stylistyczne.

7. *Wnioski końcowe*

Biorąc pod uwagę całość wywodów zawartych w recenzji stwierdzić można, że przedstawiona do recenzji praca doktorska jest oryginalnym i wartościowym opracowaniem Autorki a zawarte w niej treści mogą być również czynnikiem inspirującym do dalszych badań, w szczególności:

- praca stanowi samodzielny dorobek Autorki,
- Autorka dowiodła, że posiadała umiejętność postawienia problemu badawczego, wyznaczenia celów i hipotez badawczych, doboru materiału badawczego i zastosowania właściwych metod badawczych oraz właściwego sposobu analizy i syntezy wyników badań,
- praca jest opracowaniem wpisującym się w nauki społeczne,
- praca oparta jest o oryginalny materiał badawczy, który został dobrze opracowany i zaprezentowany,
- Autorka podjęła i rozwiązała oryginalny problem naukowy, wykazując się odpowiednią wiedzą w zakresie nauk społecznych,
- poprzez przygotowanie rozprawy doktorskiej Autorka wykazała umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Reasumując stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Beaty Joanny Chmiel pt.: *„Zrównoważony rozwój miast jako kluczowy czynnik poprawy jakości życia mieszkańców”* odpowiada wymaganiom stawianym pracy doktorskiej, może stanowić podstawę do nadania stopnia naukowego doktora nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse. W związku z tym wnoszę do Rady Dyscypliny Ekonomia i finanse Uniwersytetu Gdańskiego o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony.

B Kos